

УДК 371.3:42.164

НАВЧАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Тоцька Н. Л.

У статті подається методика роботи студентів ВНЗ з технічним текстом професійного спрямування. Звертається увага на структуру навчання професійної лексики певної галузі знань. Перспективою навчального перекладу має стати методика роботи з науково-технічними текстами; комунікативний підхід, що забезпечує роботу над формуванням умінь вільно здійснювати професійне спілкування.

Ключові слова: професійне спрямування, методи навчання, мовні поняття, професійна комунікація, технічний текст, навчальний переклад.

В статье рассматривается методика работы студентов вузов с техническим текстом профессионального направления. Обращается внимание на структуру обучения профессиональной лексики определенной отрасли знаний. Перспективой учебного перевода должна стать методика работы с научно-техническими текстами; коммуникативный подход, обеспечивающий работу по формированию умений свободно осуществлять профессиональное общение.

Ключевые слова: профессиональное направление, методы обучения, речевые понятия, профессиональная коммуникация, технический текст, учебный перевод.

The article deals with the methods of university students' work with technical texts in professional area. Attention is drawn to the structure of professional vocabulary studying in specific field. Methods of work with scientific texts must become the perspective of academic translation; a communicative approach that provides forming skills of the free professional communication.

Keywords: professional focus, teaching methods, language concepts, professional communication, technical text, academic translation.

Вища школа – це освітня вершина, що спонукає до розвитку всю освітню систему: це не тільки наукове підмурів'я для майбутніх учених, рушій науково-технічного прогресу, це інтелектуально-культурне середовище для зростання національної інтелігенції, формування майбутньої суспільно-державної еліти, це, зрештою, мода на розум, знання, вміння, порядність, культура й виховання [1, с. 24].

Щоб успішно оволодіти оптимальним вибором методів і прийомів навчання, слід глибоко осмислити склад, структуру, функції кожного з них і можливості застосування.

Методика проведення занять у ВНЗ вимагає переходу від методів “пасивного вивчення мови” до “активного”. Цього можна досягти такими шляхами: 1) спостереженням і аналізом власне українських слів у текстах українознавчого характеру; 2) перекладом власне української лексики і фразеології російською мовою; 3) добором до російських слів і виразів власне українських відповідників; 4) роботою з міжмовними омонімами; 5) опрацюванням специфічної української термінології.

Зміст та структура навчання професійної лексики мають бути спрямовані на виконання головного завдання – оволодіння словниковим запасом, достатнім для професійної діяльності студентів певної галузі знань. Матеріали, використані на заняттях з певного фаху, мають сприяти виробленню у студентів навичок самостійно працювати над засвоєнням норм технічної лексики.

Технічні тексти потрібно перекладати абсолютно точно. Студенти легко читають їх, бо в них багато знайомих технічних термінів. Однак ця легкість поверхова. Викладачеві зі студентами доводиться багато працювати над ними, і

тому потрібний чималий досвід роботи на певному факультеті. Коли, наприклад, йдеться про фізичний факультет, студентам необхідно прочитати зразки літератури з різних розділів фізики, механіки, радіотехніки, ознайомитися з математичними термінами, деякими латинськими і грецькими назвами, а також засвоїти ряд термінів з усіх цих галузей фізики з точним розкриттям їх значення.

Мовна специфіка наукового стилю визначається великою кількістю термінів, серед них є власне українські, запозичені з інших мов, які обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності [2, с. 5].

Ознайомлення з власне українською лексикою розпочинається з опрацювання термінів. Візьмемо для прикладу широко відомий у техніці термін “сорочка”, що означає ізольовану порожнину в машинах і апаратах, призначену для циркуляції охолоджуючого чи обігрівуючого середовища (рідини або газу). Це основне його спеціальне значення. Крім того, слово “сорочка” означає верхній шар, оболонку. У дев’яти слов’янських мовах це науково-технічне поняття порожнини відтворюється майже спільним образом – назвою одягу. Професор Винокур Г. О. вказував на те, що, незважаючи на теоретичні вимоги до терміна як до абсолютно нейтрального, однозначного; на практиці – спеціальні терміни далеко не завжди вільні від двозначності, про що свідчить наведений вище приклад.

У наш час, період бурхливого розвитку науки і техніки, в кожній країні проблема уніфікації та інтернаціоналізації термінології набуває великого значення. Дуже зручно, коли не тільки поняття, але й терміни у двох мовах відповідають один одному (наприклад, за ознакою, що відбита в термінах, за звуковим складом терміна, написанням). Прикро, що іноді в українській термінології трапляються невдалі, невинуваті випадки запозичень і пристосувань слів. Завданням викладача є старанний добір зразків технічних текстів і опрацювання зі студентами мінімуму словникового запасу, без якого їм буде важко читати науково-технічну літературу. Корисним видом самостійної роботи студентів вищого технічного навчального закладу є письмові та усні перекази наукових статей, уривків технічних текстів. Одним із головних завдань навчання перекладу професійного значення студентів ВНЗ є засвоєння якнайбільшої кількості лексичного матеріалу (окремих слів, лексичних сполучень, фразеологічних зворотів). Студентів треба вчити критично оцінювати лексичний матеріал тексту, самостійно визначати, які слова необхідні для активного чи пасивного вжитку, а які лише для розуміння змісту прочитаного.

Роботу над розвитком мовлення студентів необхідно організовувати з перших занять, добираючи такі методи і види вправ, які впливатимуть на засвоєння власне української лексики і фразеології. Для цього крім таких методів активізації мовлення, як спостереження над мовою, необхідно застосовувати заучування напам’ять формул мовної етики, що використовується у щоденному розмовному мовленні. Студенти охоче вивчають напам’ять короткі, цікаво написані тексти про щоденні справи – діалоги, картки, в яких широко представлені специфічно українські слова і вирази [6, с. 172].

Велике значення має урахування профілю навчального закладу, характер майбутньої діяльності фахівця, це вимагає формувати світогляд не як пізнавально-теоретичний, а в більшій мірі як практичний компонент особи, так як студенти, вивчаючи конкретний матеріал зі спеціальності, не усвідомлюють його з точки зору широкого світогляду [4, с. 28].

Важливо для викладача там, де є для цього можливість, пов’язати свій предмет з виховними проблемами, прагнути прищепити майбутнім фахівцям імунітет проти технократичного мислення, навчати їх бачити свою спеціальність у зв’язку і взаємодії з усіма сферами життя суспільства [5, с. 184].

Оскільки мова як навчальний предмет має логічну структуру, основу якої складають мовні поняття, потрібно при мовленні встановити наскрізні міжпонятійні зв’язки. Це дає змогу посилити розвиваючу функцію методів навчання. Кожному методу відповідають ті чи інші прийоми навчання. Їх можна поділити на дві групи: дидактико-методичні та предметні. Прийоми першої групи – це методичні різновиди, що ведуть до засвоєння нового матеріалу. Вони мають відповідати меті, етапу, методу навчання. До них належать різноманітні прийоми

пояснення, включаючи зіставлення, аналіз, узагальнення, систематизацію знань. Серед навчальних прийомів можна виділити, за Успенським М., прийом зіставлення, зазначаючи, що він не пов'язаний з певним мовленнєвим методом і є універсальним. Зіставлення як методичний прийом використовується для корекції знань студентів технічного профілю.

До предметних прийомів належать усі ті, що конкретно пов'язані з певною темою і визначаються нею. Прийом з'ясування значення слова за допомогою тлумачного словника технічних термінів та міні-словників. Міні-словники допоможуть у виборі тих слів, які об'єктивно оцінюватимуть студента, як соціуму, його ділові та моральні якості; характеризуватимуть відносини між організаціями, підприємствами, установами; точніше розкриватимуть зміст текстів, з якими мають працювати студенти – майбутні фахівці технічної галузі знань.

Навчальний переклад є засобом навчання культури мовлення і має застосовуватися разом з іншими завданнями для засвоєння матеріалу, розвитку мовленнєвих умінь і навичок студентів вищих технічних навчальних закладів.

Вихід української мови на міжнародний рівень завдяки зовнішньоекономічним зв'язкам ставить перед викладачами вишу, які працюють над навчальним перекладом, завдання: вести пошуки семантичних відповідників у мові перекладу.

Переклад термінів без знань цілого "поля", до якого вони відносяться, неможливий. Треба йти від конкретного лексичного значення терміна до його семантики, потім уточнити його термінологічну віднесеність, після цього встановити його функціональну сполучуваність: у вихідній мові, а потім – у мові перекладу.

При перекладі термінів із загальною семантикою варто звернути увагу на його сполучуваність з терміном функціонального значення, тобто переклад терміна відбувається спочатку на рівні "поля-словосполучення-терміна", що забезпечує адекватність перекладу.

Термін може бути однослівним (іноді це складне слово) або являти собою специфічну групу лексем, у складі якої є ключове слово (ядро), одне чи два значення (інколи з прийменником), що уточнюють, модифікують, поширюють смисл терміна. Іноді кількість означень, включених до терміна, "велика", що спонукає утворення терміна у скорочення або абревіатуру.

Для розуміння й перекладу тексту професійному перекладачеві науково-технічної та науково-популярної літератури недостатньо знань зі сфери термінології та спеціальної лексики. Йому треба володіти усіма багатствами мов, з якими доводиться мати справу. Тому варто постійно вдосконалювати перекладацькі навички у різних сферах спілкування, коли доводиться постійно переходити з мови на мову. Поповнення термінофонду національних мов здійснюється за рахунок термінологізації не лише слів, але й цілих словесних комплексів, що утворюють так звані багатокomпонентні терміни. Багатослівні найменування разом з іншими типами термінів формують певні системи у складі національних мов. "Наявність у складі терміна мовного субстрату дає підставу стверджувати, що всі вимоги до терміна (однозначність, точність, стислість, логічність, правильність) однаково повно можуть бути задоволені в ідеалі. Щодо вимог стислості та точності, то вони, як свідчить термінологічна практика, нерідко перебувають у певній взаємній опозиції" [2, с. 65], іноді заради вимоги стислості доводиться нехтувати вимогою точності, і навпаки. Головним, звичайно, є те, щоб термін був якомога точним, зрозумілим за семантикою не лише вузькому колу спеціалістів. Це підтверджує факт появи останніми роками багатокomпонентних найменувань не у сфері функціонування, але й у сфері фіксації термінів.

За своєю структурою багатокomпонентні терміни є вільними синтаксичними конструкціями, які творяться поєднанням повнозначних і службових слів. Водночас їх семантика характеризується цілісністю.

Завданням перекладу має стати якщо не пряме відтворення особливостей структури тексту, то викладання їх функції шляхом використання аналогічних засобів вираження думки. Перспективою навчального перекладу має стати методика роботи з науково-технічними текстами, а саме: редагування науково-технічних текстів, аналіз лексичних та семантичних особливостей технічного тексту.

Література

1. Мацько Л. Українська мова у вищій школі України / Л. Мацько // Дивослово. – 1996. – №11. – С. 24-26.
2. Михайлишин Б. П. Типи та особливості українських багатокомпонентних термінів образотворчого мистецтва / Б. П. Михайлишин // Теорія та прагматика термінологічної лексики : Тези доповідей Республ. наук.-метод. конф. – К. : УМК ВО, 1991. – С. 65–66.
3. Онуфрієнко Г. С. Проблеми формування культури професійно-службового вербального спілкування в системі сучасної вищої школи / Г. С. Онуфрієнко // Сучасні проблеми підготовки інженерних кадрів: Збірник праць наук.-метод. конф. – Запоріжжя: ЗНТУ, 1997. – С. 33-35.
4. Павлов Д. Деякі питання виховання студентів в учбовому процесі / Д. Павлов // Тези доповідей та виступів на Всеукраїнській науково-практичній конференції.– Херсон: ХДУ, 1998. – С. 28.
5. Тоцька Н. Засвоєння ткацької лексики української мови студентами технічного вузу / Н. Тоцька // “Південний архів”: [збірник наукових праць]. Філологічні науки. Випуск 1.– Херсон: ХДУ, 1998. – С. 184.
6. Тоцька Н. Шляхи засвоєння власне української лексики і фразеології студентами технічного вузу / Н. Тоцька // Актуальні проблеми розбудови національної освіти: [збірник науково-методичних праць]. – Херсон: Пілотні школи, 1997. – С. 172.